

Dělat to po svém

Malířský stojan u okna, plechovky a sklenice s naředěnými barvami na stolech a rozšlapané křídly na zemi. Na zdi staré plakáty umělecké skupiny Trasa. V policích papíry a různé krámy. Přes půl století malovaly sestry Válovy, Květa a Jitka, v skromné místnosti rodinného domu v Kladně. Pořádný ateliér nikdy neměly. Květa umřela před dvanácti lety, Jitka pokračuje v práci i přes pokročilý věk 87 let. Na svou sestru stále vzpomíná: „Mám takový pocit, že je tady se mnou.“

Dvojčata Jitka a Květa Válovy: studovaly, tvořily a žily spolu. Muže mezi sebe nikdy nepustily. Nezbyl pro ně zkrátka prostor.

Setkání. Tak se jmenuje výstava Jitky Válové v Topičově salonu v Praze. Trvá do 9. 4.

Ojedinělý příběh životních a uměleckých souputnic začal 13. prosince 1922, kdy se narodily v rodině bankovního úředníka v Kladně. „Měly jsme krásné dětství,“ vzpomíná Jitka Válová na idylickou dobu před válkou. „Nepamatuji, že by na nás maminka někdy vykřikla nebo že bychom dostaly vejprask. To už vůbec ne.“

Na tatínka si skoro nepamatuje, protože ho po nervovém zhroucení z přepracování odvezli do sanatoria, kde za rok zemřel. Od čtyř let vyrůstala dvojčata Květa a Jitka s ovdovělou matkou a dvěma staršími sestrami v rodině bez mužů. A tak to mělo zůstat. „Když nám bylo třináct, řekly jsme si s Květou, že se nikdy nevdáme. Muž byl element, který mezi nás nepatřil. Nezbyl pro něj žádný prostor.“

Mezi sestry Válovy se už žádný člověk nevešel. Ani muž, ani žena. Jejich život se stal něčím na způsob řehole. Sloužily jen svému výtvarnému talentu, ničemu jinému. „Tohle jsme si nevybraly, přišlo to na nás. Co můžu dělat? Přece nevyskočím z kůže. Pokud má člověk nějaký talent, tak by ho měl využít, a většinou ho každý využije.“ Vzdát se běžné rodinné existence – „vdát se a mít haranty“ – pro ni těžké nebylo. „Obětovala jsem to, o co jsem nikdy nestála.“

Zápas s hmotami

Po válce studovaly sestry Válovy na pražské UMPRUM. Nejprve v ateliéru Josefa Kaplického, později u Emila Filly. Rodné Kladno už zářilo rudě, schylovalo se ke komunistickému puči. „Vůbec jsme si neuvědomovaly, co bude. Pak přišel Karel Vaca a říká: Tak holky, je to v prdeli, komunisti vyhráli.“

Industriální kladenské prostředí mělo na tvorbu sester Válových zásadní vliv. Malovaly už v Poldovce během svého totálního nasazení za války, v padesátých letech fáraly do dolů. „Zajímal mě zápas s hmotou, pohyb, to bylo moje téma. Nejvíc se mi líbilo projíždějící žhavé železo a jak ho valcíři chytali a obraceli. Byli šikovní, kluci.“

Komunisté však zápas s hmotami, jak ho sestry ztvárnilly, neocenili. Rudá spisovatelka Majerová o nich mluvila jako o vředu, černé skvrně na tváři Kladna. „Květa dělala dělníkům velký ruce, ruce jako vopice. Mně zase vyčítali, že jim dělám malé hlavy, že nemají žádný mozek.“ Tenkrát jim ale moc do smíchu nebylo. „Neměly jsme ani vindru. Živila nás maminka z penze 450 korun. My jsme ani na to plátno neměly. Květa taky přemalovala jeden obraz šestkrát.“

Komunisté jim otravovali život dlouhých čtyřicet let. UMPRUM absolvovaly sestry Válovy v roce 1950, to už vládl tuhý stalinismus. Během šedesátých let se sice režim začal uvolňovat, ale ne nadlouho. Když sem „vlezli ti sráči rusácký“, byl to pro Jitku Válovou a její sestru takový šok, že na tři roky přestaly malovat.

O zakázkách a nákupech umění rozhodovaly za socialismu schvalovací komise. Když chtěli galeristé nakoupit ideově podvrtná díla věřících sester Válových, museli se dohlížitelé nejdříve „ožrat“, aby to nechali projít. Jinak sestry prodávaly

„za pár šestáků“ kamarádům a známým, kteří dnes levně získaná plátna umistují v aukcích – i za milionové částky.

„Čestmír Kafka říkával, že jsme ztracená generace. Nikam jsme nemohli, nikdo nás neznal, naše práce neměla žádnou odezvu. To nás deprimovalo,“ popisuje Jitka Válová těžký život nezkorumpovaného umělce v totalitním systému. O emigraci však sestry nikdy neuvažovaly. „To by nás nenapadlo. Měly jsme starou maminku, sebrali by jí barák a kdo ví co. Tady jsme byly doma.“

Dělat to po svém

Umělecký vývoj sester Válových je spojený v začátcích se skupinou Trasa, kterou založil Čestmír Kafka. Umělci Trasy chtěli navázat na meziválečnou avantgardu

*Hutnými
tvarů
a emocemi
posedlou Květu
vyvažoval
jemný
a duchovnější
přístup Jitky*

Kresby Jitky Válové z 50. let: „Zajímal mě zápas s hmotou, pohyb, to bylo moje téma. Nejvíc se mi líbilo projíždějící žhavé železo a jak ho valcíři chytali a obraceli. Byli šikovní, kluci.“ (vlevo) Valcíři, 90. léta 20. století (vpravo)

Repro: © Jitka Válová

Autoportrét Jitky z roku 1953

a neorealismus. „Snažíme se o pokubistický výraz, břitký, nerozpačitý, nesentimentální, chceme vyjádřit dynamiku doby, její rytmus a směr,“ píše Arsén Pohribný v katalogu první skupinové výstavy v Chebu v roce 1957. „Všichni dělali kuchyňská zátíší a podobné srandy, které pak přinesli ke konfrontaci. Já jsem měla poraženého býka nebo leteckou katastrofu,“ vzpomíná Jitka Válová. „V Trase jsem moc oblíbená nebyla. Dělala jsem po svém.“

Nenechat se příliš ovlivňovat vzory, „vysrat se na ně a koukat dělat něco ze sebe“, jak to Jitka svým nezaměnitelným způsobem formuluje, s tím sestry Válové problém neměly. Byť postavou drobné a křehké, nikdy neustoupily. Nenechaly se zvíkat umělecky ani morálně.

Jejich rozdílné tvůrčí typy se odrazily v rozdílném tvůrčím směřování. „Obě sestry, ač na první pohled jedna jako druhá, se však ve svých projevech výrazně odlišovaly. Hutnými tvary a emocemi posedlou Květu vyvažoval jemný a duchovnější přístup Jitky,“ napsala kurátorka Štěpánka Bielezová. Jazykem psychologie by se dalo říci, že Květa byla extrovert, Jitka introvert. „Myslím, že by Květa byla výborná sochařka. Cítila hmotu, prostor. Milovala kameny. Pokud mohla, tak je kreslila, personifikovala,“ říká Jitka.

Poslední obraz

Květa Válová zemřela v září 1998. Jitka na její smrt zareagovala jako na ruskou okupaci. Přestala malovat. „Ani nevím, co jsem dělala. Byla jsem úplně prázdná, neměla jsem nejmenší nápad ani chuť.“ K tvorbě se vrátila až po několika letech. Soubor litých kreseb na hudební motivy navazoval na její experimenty z šedesátých let. Techniku lité kresby pak použila i ve figurální tvorbě, která se tak dostávala až

Autoportrét mladé Květy z padesátých let

Poslední obraz Květy Válové

Žila jsem dva životy. *Svůj a sestry.* Na Květu myslím pořád.

na hranici abstrakce. V Jitčiných kresbách lze vysledovat inspiraci prehistorickými kresbami, které tolik obdivuje. „Byly ohromně jednoduché a prosté. Přitom říkaly víc než komplikovaný renesanční obraz.“

Po sestře Květě jí moc obrazů nezůstalo. Ten pro Jitku osobně nejdůležitější, protože poslední, však ano. „V poledne to domalovala, večer zemřela. Ani to nestihla pojmenovat.“ Poslední setřin obraz má stále na očích, protože visí v místnosti, ve které žije. Malba je to temná, hluboká, plná archetypálních symbolů, ale nikoli depresivní. Je na ní možná snící, možná mrtvá žena, černá rostlina a zvláštní ptakomůž, obdařený výraznými symboly mužství – falickým zobákem a vousem. Obraz jako každé dobré umělecké dílo svádí k projekcím a interpretacím.

„My jsme vlastně žily dva životy. Svůj a sestry. Když jsme něco chtěly, tak obě stejně. Na vše jsme měly stejný názor,“ bilancuje 76 let společného soužití Jitka. Na Květu myslí pořád. „Mám takový pocit, že je tady se mnou.“

Poslední kapitola

I v pokročilém věku 87 let dělá Jitka Válová to, co celý život. Kreslí a kouří. Vlastně víc kouří, než kreslí. Na malování velkých pláten už nemá sílu a lité kresby pro ni představují uzavřenou kapitolu. Občas vezme do ruky křídlo.

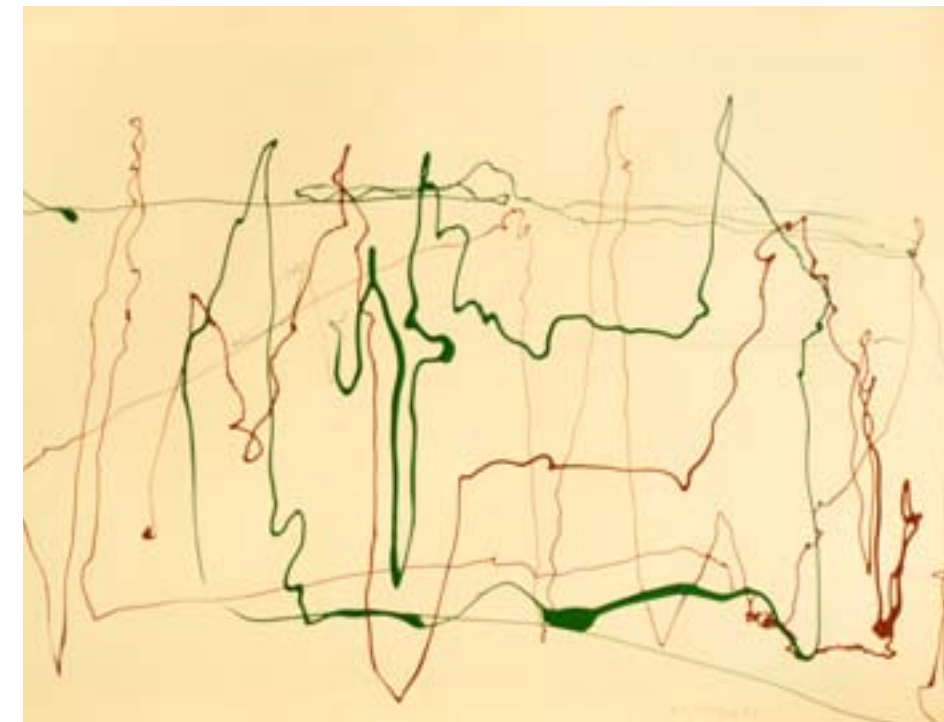
Paní Marie Vydrová, která o Jitku pečuje, mi ukazuje pár litých figurálních kreseb, které Jitka dělala loni. Dívám se na to trochu s otevřenou pusou, že v tak vysokém věku je Jitka Válová schopna takového energického výkonu. „Byla hodně našťvaná,“ komentuje Marie Vydrová drásavé linky a plochy na pozadí jedné kresby.

„Nevím, čeho budu ještě schopna. Že bych měla ideál vytvořit něco ohromného, to tedy ne,“ říká nakonec Jitka Válová. Oči se jí smějí. Možná proto, že ví, že už nic nemusí. Má už dávno hotovo. ■

Jitka Válová (*1922)

- Narodila se v Kladně. V letech 1945 až 1950 studovala na UMPRUM u Josefa Kaplického a Emila Filly.
- Se sestrou Květou byly členkami skupiny Trasa, založené v roce 1954. První samostatná výstava sester Válových se konala v roce 1958 v Domě osvěty v Kladně. V roce 1966 vystavovaly v Galerii Václava Špály v Praze.
- Významnou výstavu, kterou se dostaly do širšího povědomí, jim uspořádala v roce 1983 galerie v Roudnici nad Labem. Jejich velké souborné výstavy proběhly až po změně režimu, nejvýznamnější pak ve Veletržním paláci v Praze v roce 2000.

Lité kresby na hudební motivy, 2009